

ARBEIDERBLADET LØRDAG 4. JULI 1981

Walter Fyrst er 80 år

Norsk filmpioner

- i godår og uår

Mandag runder en av dette landets få virkelige filmpionerer 80 år. Walter Fyrst tilhører samme generasjon filmskapere som Tancred Ibsen, Leif Sinding og Rasmus Breistein, men har av flere grunner hatt en vanskelig og oppstykket karriere. Dette henger for det meste sammen med hans heftige politiske engasjement, som førte ham inn i Nasjonal Samling og ga ham dom for landssvik etter krigen. – Men jeg var ingen landssviker, hevder han med kraft i sin selvbiografi «Min sti», som han gir ut på eget forlag til høsten.

X Bjørn Granum

I en fødselsdagssamtale med Arbeiderbladet kan registrøren fortelle at han i boka går grundig til verks når det gjelder å fortelle om bakgrunnen for at han havnet der han er i sin tid. Mannen bak filmer som «Trollelgen», «Cafe X», «Prinsessen som ingen kunne målbinde», «Hjem går vi ikke» samt NS-filmen «Unge viljer» sier seg hele tida å ha handlet i samsvar med nasjonale interesser. Det får være som det vil – den vi er mest interessert i i dag er FILMMANNEN og KUNSTNEREN Walter Fyrst.

Walter Fyrst – filmpioner som er 80 år mandag.

og ble truet av Quisling som en følge av dette. «De vet hvilken skjebne som venter Dem når vi får makten», skal Quisling ha sagt. Siden, da krigen var et faktum, fikk Fyrst høre fra Quisling: «Guttene ville dra og denge Dem opp i april-dagene 1940, men jeg sa de ikke fikk lov». Fyrst var i det hele tatt langt fra noen beundrer av Quisling, forteller

ble av Lunde spurt om å bli leder for den såkalte «kulturfilmen». I stedet ble det til at han laget tre vervefilmer på oppdrag for Legionen, en hyllest til «guttene ute». Og deretter fulgte langfilmen «Unge viljer», som Fyrst er nøye på å understreke ikke var ment som noen propaganda for NS i en krigssituasjon.

– Det ville vise forholdene

OSLO 1
SENTRUM

Arbeiderblad

TIL

SVARSENDING
AVTALE NR. 120 000/438/PBKan sendes
ut fra
i Norge
Adresser
vil bli
postet

BREV

te X», «Prinsessen som ingen kunne målbinde», «Hjem går vi ikke» samt NS-filmen «Unge Stille» som fikk stor oppmerksomhet. Det får være som det vil — den er mest interessert i i dag er FILMMANNEN og KUNSTNEREN Walter Fyrst.

Filmgal

— Jeg var fullstendig filmgal på 1920-tallet, forteller Fyrst. — Blant annet så jeg Stroheims filmatisering av «Den glade enke» sier og skriver 18 ganger! Jeg vanket flottig bak kullissene på Mayol-teatret i Oslo på grunn av alle de søte damene der, og kunne tenke meg en løpebane innen film og teater. Og langsomt kom jeg inn ved filmen via en kort karriere som reklamemann, først gate reklame, siden reklamefilmer om barnesåpe fra Lilleborg, og så videre.

«Trolleiken», Fyrsts langfilm-debut, ble en braksuksess og spilte inn mer penger enn selveste Chaplins «Cirkus» her til lands. Den var bygd på to fortellinger av Mikkel Fønhus, og kunne skryte av praktfulle opptak fra norsk villmark. Flere filmhistorikere har i ettertid karakterisert filmen som Norges beste stumfilm. Fyrst fulgte opp med melodramaet «Cafe X», som dessverre ikke ble en like stor suksess, til tross for herlige bilder fra gamle Oslo, bilder som i dag gjør filmen til et unikt stykke kulturhistorie. Og Fyrst var det også som sto bak vår første lydfilm, «Prinsessen som ingen kunne målbinde». I alle filmhistorier heter det riktig nok at Tancred Ibsens og Einar Sisseners «Den store barnedøpen» var den første, men det som skjedde var at den ble sendt ut på markedet før Walter Fyrsts film. Men så ble det mange års, all for mange års, filmpause for Fyrst. Hans politiske interesser begynte å ta overhånd.

Fedrelandslag og Arbeidsfylking

I 1929 ble han medlem av Fedrelandslaget, etter eget utsagn av frykt for sovjetisk herredømme over Norge. Men han ble ganske snart misfornøyd med dette laget, siden det mottok så mange bidrag fra storkapitalen og derved holdt arbeiderne utenfor. Han satte isteden i gang Arbeidsfylkingen, som skaffet lønnet arbeid til arbeidsløse unge og åpnet dyrkbare vidder i 1933-36. Han satte også i gang den såkalte «optimist-kampanjen» mot de dårlige tidene i landet, og ble landsformann i Norsk Riksdugnad som var med å bryte jord for vanskeligstilte bureisere. Da hadde han all vært innom Nasjonal Samling som propagandasjef, men brøt med partiet i 1935.

en løkke av dette, «de velvirkende skjebne som venter Dem når vi får makten», skal Quisling ha sagt. Siden, da krigen i Norge, fikk Fyrst høre fra Quisling: «Guttene ville dra og denge Dem opp i april-dagene 1940, men jeg sa de ikke fikk lov». Fyrst var i det hele tatt langt fra noen beundrer av Quisling, forteller han. Han kan også fortelle om heftige sammenstøt mellom AUF og NS på sistnevntes møte på midten av 1930-tallet.

— Særlig husker jeg et møte på Grünerløkka skole. Trammell hadde på forhånd skrevet i Arbeiderbladet at folk bare kunne gå og høre på Quisling og oppdage hvor ynkelig han var. Og etter møtet sprått Einar Gerhardsen opp på en benk og brølte: «Bare vent, vi skal snart sylte ned dette vesle drittpartiet!»

Imot okkupasjon

Walter Fyrst hevder å ha vært i mot nazistenes forskrudd raseteorier, og han var sterkt imot den tyske okkupasjonen av Norge, sier han. 9. april sto han og barberte seg da han oppdaget de tyske flyene over Fornebu, og han tok straks på seg subbenikkelsen og løp ned til politiet i Sandvika med Kragh-en på skulderen for å melde seg til mobiliserings-tjeneste. Men der fikk han bare beskjed om å gå hjem igjen, siden det ikke var noen mobilisering. Da hadde han lenge lyvret for et sterkt norsk forsvar, og var i høy grad medvirkende til at Hærens Frivillige Militeropplæring kom i gang på nyåret 1940. Samme sommer var han også formann i det såkalte Administrasjonsrådets frivillige arbeidstjeneste, som hadde i oppdrag å sikre landets forsyninger til vinteren. Her var 8000 ungdommer med. Samme høst søkte han om nytt medlemskap i Nasjonal Samling, men ble opptatt først åtte måneder seinere.

— Jeg hadde da tenkt over situasjonen og kommet til at Quisling burde kunne forhandle med Hitler, sier Fyrst. — Det var ikke bare jeg som på det tidspunkt trodde at Hitler ville vinne krigen, det hadde tilfelle med Churchill sagt på et hemmelig parlaments-møte.

Nesten skutt

Det var «minister» Lunde som tilbød Fyrst jobben som sjef for Propagandakompaniet. Han fikk Egelands frad i Den Norske Legion og ble sendt til Tyskland. Det faktum at han stilte i norsk uniform og nektet å bli med i SS gjorde at han ble straffesendt for «oppsett» til SS-Leibstandarte Adolf Hitler i Sør-Russland. Her ble han etter eget utsagn ved en anledning tatt ut til å skytes, men slapp ved en tilfældighet unna. Lettet kom han tilbake til Norge, og her

Fyrst var i Tyskland for å bli med i SS, men ble straffesendt til Sør-Russland fordi han ikke ville bli med i SS. Han ble senere sendt tilbake til Norge.

for filmen. Isteden ble det til at han laget tre vervefilmer på oppdrag for Legionen, en hylllest til «guttene ute». Og deretter fulgte langfilmen «Unge viljere», som Fyrst er nøye på å understreke ikke var ment som noen propaganda for NS i en krigssituasjon.

— Jeg ville vise forholdene slik de fortonet seg for meg på 1930-tallet, og om hvorfor NS egentlig ble stiftet, sier Fyrst nå. — Filmen angrep både industriledernes overlegne oppførsel mot arbeiderne, LOS politikk og de mektige bankene som kastet ut bønder og foretok tvangsauksjoner.

Tre filmer til laget Fyrst i løpet av krigen, alle «apolitiske» underholdningsfilmer: «Brudekronen» («noe møl», sier han selv), «Villmarkens lov» og «Bakatellet for en sjemann». Den siste var en villter farsø som Fyrst ennå humrer og ler av når den kommer på tale. Den var ferdig helt på tampen av krigen, og er aldri blitt vist offentlig i Norge — negativet ligger den dag i dag ukjippet ute på Jar hos Norsk Film.

Første NS på Grini

Da «De lange knivers natt», som Fyrst kaller frigjøringen, kom, meldte han seg etter å ha skjult seg hos en venn noen dager. Og han var den første NS-fangen som satte sine ben på Grini, eller llebu, som det etterpå ble hetende. I 1948 var han ute igjen, og i domspremissene hans heter det faktisk at han er ikke noe dårlig menneske. Det var nettopp disse domspremissene som Max Manus, av alle mennesker, «nye» studerte da Fyrst ba om å få en jobb hos ham etter løslatelsen.

— Max Manus viste seg romslig da ingen andre ville gi meg en sjanse, sier Walter Fyrst i dag. Og det er også Manus som har skrevet noen anbefalende ord på baksiden av selvbiografien «Min sli», som altså kommer ut til høsten.

— Selv er jeg langt fra noen bitter mann i dag, fastslår Fyrst. — Det som eter meg er måten min kone og mine barn ble behandlet på den gangen etter frigjøringen.

Etter tiden hos Manus startet Fyrst sitt eget selskap, Fokus-film, som for det meste sto for reklamefilm. En eneste spillefilm fikk han lage etter krigen, og det var Rolf Hofmos fortjeneste, forteller han.

— Hofmo var blitt overfalt og falt knust en brille av noen NS-folk før krigen, og jeg ringte ham og foreslo at jeg på det sterkeste tok avstand fra slike metoder. Dette, som jeg da nesten hadde glemt, trakk han fram da han i 1955 satt som styreformann i Norsk Film A/S. De fleste i styret ønsket ikke at jeg skulle få la-

ge noen film der på grunn av min fortid, men Hofmo sto i bordet og ordnet det slik at jeg kom i gang.

Aktiv i TV

Dette var en film om boligønd på Oslo østkant, men ble bare en betinget suksess, til tross for mange rosende ord. Siden har ikke Walter Fyrst laget spillefilmer, til tross for flere prosjekter. Isteden fikk han benet innenfor i NRK, takket være Rigmor Hansson Rodin, sier han selv. Som frilanser har han helt fram til nå laget over 80 programmer for TV's opplysningsavdeling. Et av de beste var et 1 mål-program om fyrstikkarbeidernes streik i 1889. Det å jobbe med fjernsyn har vært en stor opplevelse, sier han selv. Nesten morsommere enn å lage kinofilm. Han kunne gjerne fortsatt, men TV må jo spare!

— Det farligste i min alder er å sette seg ned på rompa. Men nå er det slitsomt å bruke beina, for alle musklene forsvinner — leggene er så tynne at du bare ser knoklene. Da jeg gikk på skolen, kalte de meg «Fuglebein». Men den gang var det muskler nok til å sparke fotball i allfall.